DREPTURILE OMULUI ȘI DIZABILITATEA: SPRE INCLUZIUNE ȘI ELIMINAREA STIGMATIZĂRII

HUMAN RIGHTS AND DISABILITY: TOWARDS INCLUSION AND ELIMINATION OF STIGMATIZATION

Svetlana HARAZ, lect.univ.,

Universitatea Liberă Internațională din Moldova

ORCID ID: 0000-0002-3180-4322

REZUMAT: *Abordarea bazată pe drepturile omului a dizabilității promovează respectarea drepturilor persoanelor cu dizabilități, asigurând acces egal la educație, sănătate și participare socială. Conform UNICEF, peste un miliard de persoane trăiesc cu dizabilități, iar în UE, 28,7% dintre acestea se confruntă cu sărăcie și excluziune. În Republica Moldova, copiii cu dizabilități și familiile lor resimt puternic efectele sociale și economice ale marginalizării. Eforturile pentru combaterea discriminării și asigurarea unui mediu incluziv sunt esențiale pentru o schimbare reală.*

Cuvinte-cheie: *drepturile omului, dizabilitate, incluziune, excluziune socială, stigmatizare, educație, sănătate*

ABSTRACT: *The human rights-based approach to disability promotes the respect for the rights of persons with disabilities, ensuring equal access to education, healthcare, and social participation. According to UNICEF, over one billion people live with disabilities, and in the EU, 28.7% of them face poverty and exclusion. In Moldova, children with disabilities and their families strongly feel the social and economic effects of marginalization. Efforts to combat discrimination and ensure an inclusive environment are essential for real change.*

Keywords: *human rights, disability, inclusion, social exclusion, stigmatization, education, healthcare*

Introducere

Abordarea bazată pe drepturile omului a dizabilității subliniază necesitatea de a respecta și proteja drepturile persoanelor cu dizabilități, recunoscându-le drepturi egale în toate domeniile vieții. Conform datelor UNICEF din 2022, aproximativ 15% din populația globală, inclusiv 240 de milioane de copii, suferă de o formă de dizabilitate [5; 6]. În Uniunea Europeană, 28,7% din cele 100 de milioane de persoane cu dizabilități se confruntă cu sărăcie și excluziune socială [3]. În Republica Moldova, în 2023, 1,6 mii de copii au fost încadrați în grad de dizabilitate, 57,5% provenind din mediul rural [1; 2]. Totodată, 14% din gospodării includ cel puțin o persoană cu dizabilitate, majoritatea fiind adulți.

Raportul OMS și UNICEF din 2023 relevă riscurile majore de excluziune socială pentru părinții copiilor cu dizabilități, accentuate de sărăcie, violență și discriminare sistemică în educație și sănătate [7, p.18]. În numeroase cazuri, părinții sunt forțați să renunțe la locul de muncă pentru a îngriji copiii, ceea ce accentuează excluziunea socială și sărăcia [5]. Convenția ONU privind Drepturile Persoanelor cu Dizabilități (CDPD) și Convenția cu privire la Drepturile Copilului stipulează dreptul copiilor cu dizabilități de a crește într-un mediu familial, promovând programe de dezinstituționalizare pentru a-i integra în familii proprii sau adoptive. Cu toate acestea, familiile continuă să fie prinse într-un ciclu de sărăcie și excluziune socială, alimentat de costurile ridicate ale îngrijirii și pierderile de venituri cauzate de renunțarea unui părinte la locul de muncă. În plus, prejudecățile și etichetele negative perpetuate de comunități duc la devalorizare și stigmatizare, făcând excluziunea socială și mai greu de depășit.

Abordarea bazată pe drepturile omului a dizabilității reprezintă o schimbare paradigmatică în modul de înțelegere și gestionare a nevoilor persoanelor cu dizabilități. Aceasta subliniază importanța recunoașterii și protecției drepturilor egale pentru persoanele cu dizabilități în toate aspectele vieții, punând accent pe incluziune și combaterea discriminării.

Această abordare implică măsuri active pentru combaterea discriminării și promovarea unui mediu incluziv.

Stigmatizarea și prejudecățile perpetuate de comunități agravează situația. Acestea conduc la marginalizarea părinților, limitând accesul acestora la educație, sănătate și alte servicii esențiale. În plus, lipsa de resurse adecvate pentru reabilitarea și incluziunea copiilor cu dizabilități intensifică presiunea asupra familiilor.

Opiniile discriminatorii în societate pot influența dramatic capacitățile unei persoane cu dizabilități; de exemplu, o deficiență minoră poate inhiba capacitatea unei persoane de a apărea în public. Acest lucru, la rândul său, poate limita participarea persoanei la roluri sociale, inclusiv la locul de muncă, la școală și la evenimente comunitare. Opulența unei societăți influențează, de asemenea, capacitățile și funcționarea persoanelor cu dizabilități prin disponibilitatea securității sociale, a dispozitivelor de asistență, a calității serviciilor de sănătate și a drumurilor pe care să se transporte la serviciile de sănătate, de exemplu [4, p.212].

Pentru a înțelege mai bine impactul stigmatizării la nivel local, am realizat un **sondaj exploratoriu** în perioada august-octombrie 2024. Sondajul a implicat participarea a 50 de părinți ai copiilor cu dizabilități din mediul urban și rural din Republica Moldova. Scopul cercetării a fost identificarea principalelor forme de discriminare resimțite de părinți în interacțiunile cu comunitatea și instituțiile publice.

Chestionarul utilizat a inclus atât întrebări închise, cât și deschise, iar datele au fost colectate în format online și față în față, pentru a asigura o reprezentare echilibrată. Respondenții au fost selectați pe baza criteriului unic: îngrijirea unui copil cu dizabilități.

Rezultatele sondajului:

Din totalul de 50 de părinți ai copiilor cu dizabilități care au participat la sondaj, au fost identificate mai multe tipuri de discriminare și provocări cu care aceștia se confruntă zilnic, atât în comunitate, cât și în relațiile cu instituțiile publice.

Discriminarea în comunitate

80% dintre respondenți au raportat experiențe de discriminare în cadrul comunității. Figura 1 ilustrează distribuția principalelor forme de discriminare resimțite de părinții copiilor cu dizabilități, subliniind următoarele aspecte:

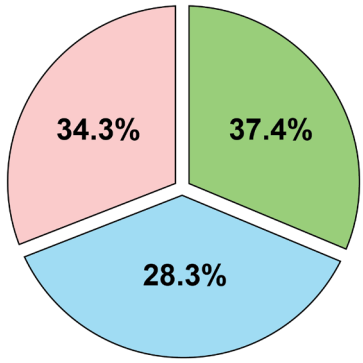

Fig.1. Experiențe de discriminare raportate de părinți în comunitate

• **Excluderea din evenimente sociale sau școlare –** 68% dintre respondenți au fost marginalizați la evenimente comunitare sau școlare, cum ar fi serbările școlare și aniversările. Unii părinți au relatat că li s-a cerut să nu participe, sub pretextul că ar putea „deranja atmosfera".

• **Respingerea accesului la servicii educaționale personalizate –** 56% au întâmpinat refuzuri din partea instituțiilor educaționale, care au invocat lipsa resurselor sau a personalului specializat. De exemplu, un părinte a menționat: „Am solicitat un asistent personal pentru fiul meu, însă mi s-a spus că instituția nu își permite acest lucru."

• **Atitudini ostile sau prejudecăți exprimate verbal –** 74% dintre părinți au fost victime ale comentariilor negative sau stereotipurilor, precum „copil problemă" sau „nu poate fi integrat".

Relația cu instituțiile publice

Un aspect semnificativ subliniat de părinți a fost lipsa sprijinului din partea instituțiilor publice, atât educaționale, cât și medicale.

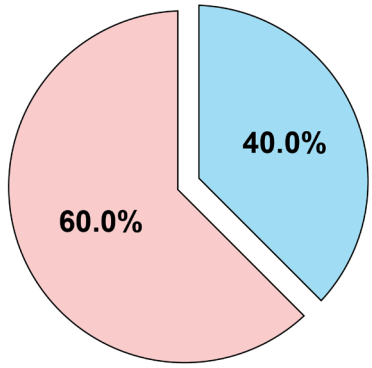

Fig.2. Relația cu instituțiile publice

Figura 2 prezintă proporțiile dificultăților întâmpinate:

• 60% dintre părinți au declarat dificultăți în colaborarea cu instituțiile educaționale. Principalele motive includ:

✓ Lipsa de personal specializat pentru a răspunde nevoilor copilului;

✓ Refuzul de a adapta curriculumul școlar;

✓ Atitudinea defensivă sau lipsa de înțelegere a cadrelor didactice.

Un părinte a detaliat: *"Am încercat să solicit sprijin pentru integrarea copilului meu în clasă, dar mi s-a spus că școala nu are resurse pentru astfel de situații."*

• 40% au raportat probleme similare în relația cu furnizorii de servicii medicale. Cele mai frecvente plângeri includ:

✓ Timpul lung de așteptare pentru consultații;

✓ Lipsa echipamentelor specializate;

✓ Lipsa empatiei din partea personalului medical.

Un respondent a subliniat impactul acestor probleme: "Când am cerut terapie logopedică gratuită, mi s-a spus că lista de așteptare este de peste șase luni. În această perioadă, copilul meu a pierdut momente esențiale pentru dezvoltarea lui."

⌘ Percepțiile părinților asupra viitorului copilului cu dizabilități

În cadrul întrebărilor deschise, mai mult de jumătate dintre respondenți au exprimat îngrijorări legate de viitorul copiilor lor (Figura 3):

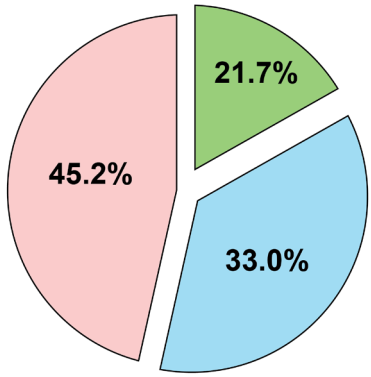

Fig.4. Percepțiile părinților asupra viitorului copilului cu dizabilități

• 52% au declarat că le este teamă de izolarea socială pe termen lung a copiilor lor. Mulți părinți au menționat lipsa oportunităților de integrare profesională pentru tinerii cu dizabilități.

• 38% au afirmat că nu au încredere în sistemul de educație să răspundă nevoilor copilului lor, iar 25% au indicat că intenționează să acceseze servicii în afara țării, dacă vor avea posibilitatea financiară.

Un alt aspect îngrijorător a fost starea de bine a părinților:

• 70% au raportat că simt o stare constantă de oboseală și stres asociată cu îngrijirea copilului, iar 40% au menționat că au avut nevoie de sprijin psihologic, dar nu l-au accesat din lipsa resurselor financiare sau a serviciilor disponibile.

Concluzii

Excluziunea socială a persoanelor cu dizabilități și a familiilor acestora rămâne o problemă complexă și profundă, determinată de factori precum stigmatizarea, lipsa de sprijin instituțional și insuficiența resurselor educaționale și medicale. Rezultatele sondajului arată că părinții copiilor cu dizabilități se confruntă cu o serie de provocări semnificative, reflectând natura bilaterală a excluziunii:

1. **Heteroexcluziunea,** manifestată prin discriminarea și marginalizarea impuse de comunitate și instituții, inclusiv refuzul de a adapta serviciile publice la nevoile persoanelor cu dizabilități.
2. **Autoexcluziunea,** exprimată prin retragerea părinților din viața socială din cauza stigmatizării, oboselii constante și lipsei de resurse psihologice și materiale pentru a gestiona aceste provocări.

Dificultățile semnificative raportate în relațiile cu instituțiile educaționale și medicale, alături de temerile părinților privind viitorul copiilor lor cu dizabilități, subliniază necesitatea unor intervenții strategice urgente. Aceste intervenții trebuie să abordeze ambele dimensiuni ale excluziunii: heteroexcluziunea, generată de discriminarea socială și instituțională, și autoexcluziunea, determinată de retragerea părinților din viața socială din cauza stigmatizării și a resurselor insuficiente.

- ✓ Pentru a depăși aceste provocări și a reduce stigmatizarea și excluziunea socială, sunt necesare următoarele măsuri:
- ✓ Adoptarea și implementarea unor politici care să asigure acces egal la educație și sănătate pentru copiii cu dizabilități.
- ✓ Organizarea de campanii de sensibilizare pentru combaterea prejudecăților și promovarea acceptării sociale a persoanelor cu dizabilități.
- ✓ Implicarea liderilor comunitari și a mass-mediei în diseminarea mesajelor incluzive și a bunelor practici.
- ✓ Crearea de centre de consiliere și suport psihologic pentru părinți, pentru a-i ajuta să gestioneze stresul și să evite autoexcluziunea.
- ✓ Promovarea rețelelor de sprijin comunitar care să ofere părinților un cadru de schimb de experiențe și sprijin reciproc.
- ✓ Instruirea cadrelor didactice pentru a răspunde nevoilor copiilor cu dizabilități și adaptarea curriculumului la cerințele acestora.
- ✓ Instruirea personalului medical pentru a manifesta empatie și înțelegere față de nevoile specifice ale acestor familii.
- ✓ Implementarea unui mecanism de monitorizare a cazurilor de discriminare și excludere, pentru a asigura soluționarea rapidă și corectă a acestora.
- ✓ Evaluarea periodică a impactului programelor de incluziune pentru a asigura eficiența și sustenabilitatea acestora.
- ✓ Abordarea bazată pe drepturile omului oferă cadrul necesar pentru crearea unei societăți echitabile și incluzive, în care fiecare copil și familie să aibă șansa de a trăi cu demnitate și respect. Aplicarea acestor măsuri va contribui la depășirea excluziunii bilaterale și la promovarea unui mediu social mai deschis și empatic.

Referințe bibliografice:

1. Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova. Persoanele cu dizabilități în Republica Moldova în anul 2021 [online]. Chișinău, 2022 [Accesat 01.12.2024]. Disponibil: https://statistica. gov.md/index.php/ro/persoanele-cu-dizabilități-in-republica-moldova-in-anul-2021 -9460_60129.html.
2. Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova. Situația copiilor în Republica Moldova în anul 2022 [online]. Chișinău, 2022 [Accesat 29.11.2024]. Disponibil: https://statistica.gov. md/ro/situatia-copiilor-in-republica-moldova-in-anul-2022-9578_60434.html.
3. HAMMERSLEY, H. Poverty and Social Exclusion of Persons with Disabilities European Human Rights Report. Issue 4 [online]. Brussels 2020 [Accesat 30.11.2024]. Disponibil: https://www.edf-feph.org/.
4. PALMER M. Disability and Poverty: A Conceptual Review. In: Journal of Disability Policy Studies 21(4):210-218. DOI: 10.1177/1044207310389333. [Accesat 29.11.2024] Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/254087985_Disability_and_Poverty_A_Conceptual_Review.
5. UNICEF. Seen, Counted, Included: Using data to shed light on the well-being of children with disabilities. 2021 [Accesat 30.11.24]. Disponibil: https://data.unicef.org/resources/children-with-disabilities-report-2021/.
6. United Nations Children's Fund (UNICEF). Fact Sheet Children with Disabilities. 2022 [Accesat 29.11.24]. Disponibil: https://www.unicef.org/reports/unicef-fact-sheet.
7. World Health Organization, United Nations Children's Fund (UNICEF). Global report on children with developmental disabilities. From the margins to the mainstream. Geneva, 2023. ISBN (WHO) 978-92-4-008023-2 (electronic version), ISBN (WHO) 978-92-4-008024-9.